

Divadlo, můj osud

Setkávání s Bořivojem Srbou

MUNI
ARTS

MUNI
100

Divadlo, můj osud

Setkávání s Bořivojem Srbou

Rozhlasové rozhovory Olgy Jeřábkové
s předním českým teatrologem

Margita Havlíčková (ed.)

Odborní recenzenti: doc. Mgr. Helena Spurná, Ph.D.
prof. PhDr. Miroslav Plešák

Publikace je součástí ediční řady MUNI ARTS 100, kterou filozofická fakulta vydává u příležitosti 100. výročí založení Masarykovy univerzity.

Na obálce je použita fotografie Bořivoje Srby z archivu Janáčkovy akademie múzických umění v Brně.

© 2019 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-9260-0

ISBN 978-80-210-9261-7 (online : pdf)

<https://doi.org/10.5817/CZ.MUNI.M210-9261-2019>

Obsah

Editorial (Margita Havlíčková)	7
Ediční poznámka (Iva Mikulová)	9

Setkávání s Bořivojem Srbou

Setkání první	13
Setkání druhé	18
Setkání třetí	22
Setkání čtvrté	26
Setkání páté	33
Setkání šesté	41
Setkání sedmé	44
Setkání osmé	48
Setkání deváté	51
Setkání desáté	55

Bořivoj Srba očima svých kolegů a studentů

Bořivoj Srba (Miloš Štědroň)	61
Srba, pan profesor (Andrea Jochmanová)	62
Číst Srbu je dřina: vzpomínka na profesora Srbu (Veronika Valentová)	64

Prameny a bibliografie	65
-------------------------------------	----

Jmenný rejstřík	67
-----------------------	----

Editorial

Pod názvem *Divadlo – můj osud* vysílal v roce 2000 Český rozhlas Vltava cyklus deseti rozhovorů, uvedených v rámci programové řady *Život – Osudy – Osobnosti*, které připravila redaktorka brněnské literárně-dramatické redakce Olga Jeřábková s profesorem Bořivojem Srbou, jednou z nejvýraznějších osobností českého poválečného divadla a české teatrologie.¹ I když záměrem pořadu byla retrospektivní prezentace Srbovy mimořádně rozsáhlé celoživotní práce, zdaleka nešlo jen o vzpomínky. Vzpomínání, vnímání minulosti jako něčeho uzavřeného a skončeného, neodpovídalo by totiž Srbově naturelu. Pro tohoto divadelního dramaturga, teoretika a historika byla minulost nejen předmětem jeho badatelského zájmu, ale především významným, permanentně otevřeným zdrojem inspirace, z něhož čerpá současné divadlo. S tímto přesvědčením Bořivoj Srba jako divadelník promýšlel a formuloval svůj dramaturgický program brněnské činohry 60. let 20. stol. a jako teatrolog psal rozsáhlé studie, ať už pro čtyřdílné *Dějiny českého divadla*, nebo studie samostatně publikované. Také jako pedagog na Divadelní fakultě JAMU a na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity učil studenty pohlížet na významné etapy historie českého divadla jako na podněty nezbytné pro aktivizaci jejich myšlení a rozvoj vlastní svěbytné tvorby. Pro českou divadelní kulturu Srba už v 50. letech, tj. v okamžiku svého prvního vstupu do oblasti živého divadla, objevil Bertolta Brechta, jehož epické divadlo programově uváděl a současně i provokativně stavěl do protikladu k psychologicko-realistické dramatice, která tehdy spolu s klasikou zaplňovala česká jeviště. Srbův intenzivní badatelský zájem o českou divadelní avantgardu, a z ní především o tvorbu Emila Františka Buriana, vedl kromě jiného k rozšíření jeho dramaturgického programu směrem k hrám českého lidového baroka. Výsledkem Srbova trvalého zájmu o osobnost E. F. Buriana jsou také dvě publikace, *Poetické divadlo E. F. Buriana* (vyd. 1971) a *Insceanační tvorba E. F. Buriana 1939–1941* (vyd. 1980).

Starším souputníkem, a možno říci i druhem avantgardních umělců byl brněnský Jiří Mahen, jehož knížka *Husa na provázku* se Srbovi stala inspiračním zdrojem pro vznik programu tzv. nepravidelné dramaturgie a současně vedla ke vzniku brněnského Divadla Husa na provázku. To je věc, která je v literatuře hojně frekventovaná, méně však už je známo, že se Srba spolu s Eugenií Dufkovou, další všestrannou osobností brněnského poválečného divadla a Srbovou častou spolupracovnicí, podílel na vydání tří dílů *Postav brněnského jeviště*, rozsáhlého encyklopedického souboru biografických hesel osobností brněnského divadla. Odtud také plynula jeho mimořádná a rozsáhlá znalost historie českého profesionálního divadla v Brně, jehož byl ostatně on sám neoddělitelnou součástí. Osobní zkušenosti s dvěma totalitními režimy vedly Srba k zájmu o historii divadla v protektorátu. Výsledkem bylo opět několik publikací, včetně řady dílčích studií, mj. například obsáhlá kniha *Prozření Genesiovo*, která vyšla v r. 2014, tj. v roce, kdy Bořivoj Srba zemřel. Poznatky o fungování divadla v totalitě zužitkoval Srba ve své vlastní dramaturgické práci v činohře Státního divadla Brno a dokázal je v praxi předat i svým žákům – a pokračovatelům – například v již zmíněném Divadle Husa na provázku.

1 Biografické heslo *Bořivoj Srba* (19. 11. 1931 – 3. 5. 2014) včetně přehledu základní bibliografie viz *Slovník české literatury po roce 1945*. Dostupné online na: <http://www.slovníkeskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=973>

Je pozoruhodné, že předkládané rozhlasové rozhovory nabízejí v jakési zkrácené verzi většinu názorů, myšlenek a témat, jimiž se Srba celoživotně zabýval. K publikování této kritické edice pramenů nás vedlo přesvědčení, že jsou příkladným svědectvím nadčasových, a proto stále inspirativních názorů Bořivoje Srby nejen na historii divadla, ale také na funkci divadla ve společnosti. Dalším, pro nás nepominutelným důvodem je i to, že se Bořivoj Srba zasloužil počátkem 90. let o znovuoobnovení samostatného pracoviště pro výuku oboru divadelní vědy na Filozofické fakultě MU. Vědomi si významu tohoto jeho počínu, vydáváme rozhovory v roce stého výročí založení Masarykovy univerzity. Při jejich přepisování jsme se snažili pouze o nezbytnou formální úpravu v místech, kde se stylizace mluveného slova lišila od stylizace slova psaného, obsahu sdělení se úpravy nedotkly. Pro úplnost však dodejme, že některé informace obsažené v rozhovorech jsme doplňovali z písemné pozůstalosti Bořivoje Srby, o kterou pečuje paní Jarmila Srbová a postupně ji předává do sbírek Oddělení dějin divadla Moravského zemského muzea v Brně. Osobnost Bořivoje Srby jsme se kromě jeho obsáhlých rozhovorů rozhodli představit také prostřednictvím tří krátkých osobních vzpomínek jeho studentů a kolegů Miloše Štědrone, Andrey Jochmanové a Veroniky Valentové. Vybrané inscenace, o nichž v rozhovorech B. Srba hovoří, doprovází také obrazový materiál v příloze, za jehož zapůjčení děkujeme archivu Moravského zemského muzea (Oddělení dějin divadla) a archivu Divadla na Husa na provázku v rámci Knihovny CED.

Margita Havlíčková

Ediční poznámka

Podoba publikovaných textů vychází z přepisu mluveného slova na psané, tudíž jsme v nich prováděli především stylistické úpravy odstraňující některé z příznačných jazykových jevů spjatých s mluveným slovem (zejména ve slovosledu a koherenci textu). V některých případech bylo nezbytné věty, které v rozhovorech neměly jasné sémantické zakončení, upravit a doplnit. Stejně tak jsme redakčně doplňovali některé nezbytné faktografické údaje pro čtenářovo ukotvení v čase a místě (především odkazy na podrobné informace o historii jednotlivých divadel, změnách jejich názvu aj., které uvádíme v poznámkách pod čarou). Pro větší čtenářskou vstřícnost jsme odstraňovali pro mluvené slovo typické uvozovací věty, které předcházejí samotnému sdělení a v psaném slově mohou působit redundantně („domnívám se“, „myslím si“, „jak už jsem řekl“), stejně tak deiktická zájmena (tento, tato apod.). Stylistické úpravy se týkaly v příznačně dlouhých souvětích Bořivoje Srby předřazení slovesa z konce věty na dřívější větnou pozici za účelem snazšího porozumění výpovědi, ze stejného důvodu jsme odstraňovali inverzní slovosled u vázání zvratného zájmena na sloveso („se pokusil/pokusil se“), a také v přívlastkové inverzi, kdy přídavné jméno ve funkci shodného přívlastku následovalo až za podstatným jménem. Ve snaze text více přiblížit současnému čtenáři jsme nahrazovali zájmeno mně v dativu kratší formou mi. Naopak jsme neodstraňovali pro Srbu příznačné opakování slov ve funkci emfáze (jak u verb, tak u adverbí), k odstranění opakování docházelo jen v případech, kde bylo zjevné, že neslouží ve funkci zdůraznění. Stejně tak jsme zachovali na několika místech se opakující knižní podobu v přísudcích s modálním významem přídavného jména (bylo možno/nutno). S ohledem na periodu dějin, jíž se B. Srba ve svém díle také zabýval, jsme ponechali slovní spojení „baroková doba“, aniž bychom jej nahrazovali tvarem „barokní“.

Iva Mikulová

Setkávání s Bořivojem Srbou